

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024

УДК: 65.016

ФІНАНСОВІ БАР'ЄРИ УТВОРЕННЯ СТАРТАПІВ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКОВИМИ УСТАНОВАМИ В УКРАЇНІ

Ю.М. Капіца

д.ю.н., директор Центру досліджень інтелектуальної власності та
трансферу технологій НАН України
ORCID-0000-0002-9449-8422

FINANCIAL BARRIERS TO CREATION OF STARTUPS BY UNIVERSITIES AND SCIENTIFIC INSTITUTIONS IN UKRAINE

Y.M. Kapitsa

Dr. of Legal Sciences (habil.), J.S.D, Director of the Centre for Intellectual
Property Studies and Technology Transfer, National Academy of Sciences of Ukraine

***Анотація:** З 2006 р. в Україні встановлено несприятливий режим утворення стартапів науковими установами та закладами вищої освіти, що призвело до нерозповсюдження використання такої форми комерціалізації результатів досліджень в Україні у порівнянні з ЄС. Потребують зміни нормативні акти, які передбачають перерахування до бюджету 70% дивідендів стартапів, встановлюючи в Україні по суті 70% податок на діяльність стартапів.*

Ключові слова: стартапи, університети, наукові установи.

***Annotation:** Since 2006, an unfavourable regime for the formation of start-ups by scientific organizations and universities has been established in Ukraine, which has led to the non-distribution of the use of this form of commercialization of research results in Ukraine compared to the EU. Regulatory acts that provide for the transfer of 70% of start-up dividends to the budget need to be changed, essentially establishing a 70% tax on start-up activities in Ukraine.*

Keywords: start-ups, universities, scientific organizations, intellectual property.

Утворення стартапів університетами та науковими установами в ЄС є один з провідних засобів комерціалізації результатів наукових досліджень й залучення інвестицій.

З 2006 р. протягом 17 років в Україні мають місце законодавчі бар'єри утворення стартапів закладами вищої освіти, науковими установами. Вказане є одним із бар'єрів інтеграції у сфері науки і технологій України та ЄС та вступу України до ЄС.

У 1991–2005 рр. утворення науковими установами та ЗВО господарських товариств та інших організацій для впровадження результатів досліджень широко застосовувався в Україні. Вказану діяльність було зупинено у 2006 р. у зв'язку з прийняттям Закону України «Про управління об'єктами державної власності», згідно якого було заборонено бюджетним установам безпосередньо виступати засновниками господарських товариств. Наслідком цього стала ліквідація десятків стартапів, утворених науковими установами та ЗВО.

У 2015 р. були прийняті зміни до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» із запровадження спрощеного порядку утворення бюджетними установами господарських товариств з наданням права державним науковим установам та ЗВО бути засновниками та співзасновниками господарських товариств та брати участь у формуванні статутного капіталу такого господарського товариства виключно шляхом внесення до нього майнових прав інтелектуальної власності (ст. 60 Закону), розроблені Центром досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України.

Проте, у зв'язку з невиконанням положень зазначеного Закону щодо внесення змін до Бюджетного кодексу України стосовно віднесення дивідендів від діяльності господарських товариств до власних надходжень бюджетних установ та **стовідсоткового зарахування їх до бюджету (фактично застосування стовідсоткового податку на прибуток)**, вказана форми комерціалізації результатів досліджень на відміну від держав-членів ЄС, в Україні не отримала розвитку.

Так, частиною третьою ст. 60 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” встановлювалося, що «доходи, отримані у вигляді частини прибутку від діяльності господарського товариства (дивіденди), а також доходи, отримані від розпорядження частками (акціями) у статутних капіталах господарських товариств, отримані державною науковою установою, державним університетом, академією, інститутом, що повністю фінансується за

рахунок коштів державного бюджету, є власними надходженнями такої наукової установи, вищого навчального закладу та використовуються ними на виконання своїх статутних завдань та виплату винагороди творцям об'єктів права інтелектуальної власності».

Згідно з абзацом 6 пункту першого Прикінцевих та перехідних положень цього ж Закону вказані положення набирають чинності з дня введення в дію змін до Бюджетного кодексу України щодо віднесення до власних надходжень та визначення напрямів використання доходів, отриманих державною науковою установою, вищими навчальними закладами, що повністю фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, у вигляді частини прибутку від діяльності господарського товариства (дивідендів), а також доходів, отриманих ними від розпорядження частками (акціями) у статутних капіталах господарських товариств.

Проте до 2021 р. протягом 5 років з дня прийняття Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Кабінетом Міністрів України не було внесено до Верховної Ради України відповідного законопроекту. У 2021 Кабінетом Міністрів України було внесено до Верховної Ради України розроблений МОН України проєкт Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо стимулювання інноваційної діяльності бюджетних установ (реєстр. № 5529 від 20.05.2021).

Цей законопроект передбачав зарахування до власних надходжень бюджетних наукових установ та ЗВО лише 30% дивідендів від діяльності господарських товариств, з перерахуванням до бюджету 70% дивідендів, встановлюючи, таким чином, **аналог податку на прибуток у розмірі 70%**

У листі НАН України від 03.06.21 №58/886-3 до Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій Національна академія наук України зазначила, що такий підхід до перерахування дивідендів суперечить частині третій ст. 60 та Прикінцевим положенням Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», а також практиці держав-членів ЄС, де університети, наукові установи **мають можливість отримувати в повному обсязі дивіденди** від діяльності створених ними стартапів. Також зазначений підхід не враховує потребу стимулювання в Україні вказаної форми трансферу технологій та не сприяє утворенню бюджетними установами господарських

товариств з метою використання об'єктів права інтелектуальної власності. У зв'язку з чим НАН України було запропоновано передбачити у законопроекті зарахування на рахунки державних наукових установ та ЗВО ста відсотків дивідендів, нарахованих на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна власність.

Не зважаючи на зазначене, Законом України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України” № 3035-IX від 11.04.2023 було визначено, що до власних надходжень державних наукових установ, державних університетів, інститутів мають зараховуватися *лише 30 відсотків дивідендів* (доходу).

Таким чином, в Україні *встановлено фактично податок у 70%* на доходи бюджетних установ науки та закладів вищої освіти у вигляді дивідендів від діяльності створених такими установами стартапів, що призводить до незацікавленості інвесторів у створенні стартапів за участю ЗВО та наукових установ державної форми власності.

Податок 70% на діяльність стартапів *в Європейському Союзі не існує*, та саме, як *не існує такого розміру оподаткування дивідендів суб'єктів підприємницької діяльності в Україні*.

Так, при виплаті в Україні дивідендів фізичним особам, в залежності від системи оподаткування, на якій перебуває господарське товариство сплачується: 5% ПДФО і 1,5% військовий збір (загальна система); ПДФО 9% і військовий збір 1,5% (спрощена система). При виплаті дивідендів юридичній особі, що є резидентом, якщо господарське товариство є платником єдиного податку, виплата дивідендів додатковим податком не оподатковується. При застосуванні загальної системи оподаткування дивіденди сплачують з чистого прибутку господарського товариства після утримання 18% податку на прибуток. Якщо сума дивідендів перевищує об'єкт оподаткування за звітний рік, з якого вже сплачено податок, то сплачується авансовий внесок з податку на прибуток 18%.

Відповідно до Закону України “Про управління об'єктами державної власності” стосовно господарських товариств, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави, Кабінетом Міністрів України встановлюються нормативи відрахування частки прибутку, що спрямовується на виплату до державного бюджету дивідендів за результатами фінансово-господарської

діяльності за минулий рік. Так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 9.02 2024 № 129 затверджені такі нормативи відрахування частки прибутку: “Державний ощадний банк України” – 30%; Приватне акціонерне товариство “Українська фінансова житлова компанія” – 30; Публічне акціонерне товариство “Укрнафта” – 30%; Приватне акціонерне товариство “Українське Дунайське пароплавство” – 30; АТ “Українська залізниця” – 50%; Приватне акціонерне товариство “Укргідроенерго” – 50%; АТ “Національна акціонерна компанія “Нафтогаз України” – 95% з рекомендацією, зокрема, виплати авансового перерахування до державного бюджету річних дивідендів у розмірі не менше ніж 3,9 млрд. грн; для інших господарських товариств норматив відрахування встановлений у розмірі 80%.

В свою чергу, відповідно до зазначеного Закону № 3035-ІХ для державних наукових установ, державних університетів, академій, інститутів - тільки 30% дивідендів можуть надходити до зазначених установ. Тобто 70% дивідендів мають сплачуватися до державного бюджету. Вказане відноситься також і до наукових парків, що створюються ЗВО та науковими установами у формі господарських товариств.

Як ми бачимо, за пропозицією МОН України та наведеним вище нормативам, – саме від ще не створених науковими установами, ЗВО майбутніх товариств планується, щоб до бюджету були перераховані кошти істотно більші ніж наведені вище 30%-50% прибутку, що встановлені для організацій, основні фонди яких переважно були набуті в результаті державних інвестицій ще за часів СРСР. Та у порівнянні з іншими господарськими товариствами: для них 80% дивідендів мають перераховуватися до бюджету та 20% - до товариства. У випадку наукових установ та ЗВО – 70% до бюджету та 30% до наукових установ та ЗВО.

Таким чином, встановлення в Україні зазначеного розподілу дивідендів господарських товариств, які утворено науковими установами, закладами вищої освіти (в частині частки прибутку, нарахованого згідно статутного внеску наукових установ та ЗВО до статутного капіталу товариств) **свідчить про несприйняття органами влади України реалій входження України в Європейський Союз та необхідності відповідних змін у розвитку інновацій в країні**, а також **про створення бар'єрів цьому процесу** із встановленням

відрахувань до бюджету дивідендів стартапів, що істотно перевищують як ставки податку для товариств, створених приватними суб'єктами господарювання, так і нормативи відрахувань до бюджету дивідендів для провідних в Україні акціонерних товариств, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави.

Результат цього – неконкурентоспроможність стартапів наукових установ та ЗВО у порівнянні з приватними суб'єктами господарювання у залученні інвестицій в стартапи та, внаслідок обмежень, - фактичне нерозповсюдження в Україні цієї форми використання створених в державному секторі результатів досліджень. Відсутність аналогів таких відрахувань в ЄС, США та значні їх суми призводить до настороженості інвесторів та зацікавленості працювати з приватними товариствами, де відсутня державна частка.

МОН України, не зважаючи на визначені Законом його основні завдання – “визначення найбільш ефективних шляхів використання і трансферу технологій та їх складових, насамперед вітчизняного походження“, не здійснюється власне аналіз причин відсутності розвитку в Україні утворення стартапів науковими установами та ЗВО та не пропонуються Уряду рішення, які б знімали бар'єри з комерціалізації ОІВ та відбудовували в Україні механізми комерціалізації технологій, наявні в ЄС.

З врахуванням наведеного актуальним є визначення у відповідних проєктах стратегій (концепцій), що стосуються інноваційного розвитку, розвитку сфери інтелектуальної власності таке:

1. Визначити, *що органами виконавчої влади не були вчасно здійснені кроки щодо реалізації статті 60 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”* “Участь державних наукових установ, державних закладів вищої освіти у створенні господарських товариств з метою використання об'єктів права інтелектуальної власності“. Зміни до Бюджетного кодексу України, внесені Законом України № 3035-ІХ від 11.04.2023, містять по суті 70% податок на дивіденди від діяльності господарських товариств з перерахуванням бюджетним науковим установам та закладам вищої освіти лише 30% коштів, Вказане суперечить законодавству та практиці утворення стартапів в державах-членах ЄС та призводить до незацікавленості інвесторів у створенні стартапів.

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024

2. Рекомендувати Кабінету Міністрів України внести до Верховної Ради України законопроект щодо внесення змін до Бюджетного кодексу України з встановленням зарахування на рахунки державних наукових установ, державних університетів, академій, інститутів ***ста відсотків дивідендів, нарахованих на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна власність.***